

Deme László – amint az szakmai körökben közismert – a nyelvtudomány több területén is kiemelkedőt alkotott, az azonban mindig nagyon távol állt tőle – s így van ez ma is –, hogy a tudomány elefántcsonttornyába zárkózva írja munkáit: nemcsak kiváló tudós, ízig-vérig pedagógus is. Ezt nem csupán az egyetemi hallgatóknak tartott előadásain lehetett tapasztalni, hanem a legkülönbözőbb megnyilatkozásaiban is megfigyelhetjük, ha pl. kisdíjaknak ír a Kincskereső hasábjain, ha a rádióhallgatókhoz szól a „Beszélni nehéz” műsorában, vagy ha éppen kongresszusi előadást tart. Tudósi és emberi kisugárzó, nevelő hatása sohasem maradt az egyetem vagy más intézmény falain belül, mert írásainak és előadásainak kristálytisztá logikáját, gondolatgazdagságát – mindennapi munkájukba építve – nemcsak sok szakember, hanem a tanári továbbképzésben részt vevők száza, tanítványainak ezrei vitték s viszik tovább.

Kívánhatnák-e jobbat, szebbet 70. születésnapján Neki, mint azt, hogy fiatalos lendületét, öniróniára is hajlamos jó humorát, igazságtalanságokon is fölülemelkedni tudó segítőkészségét őrizze meg még nagyon-nagyon sokáig ne csak mások, hanem a maga javára is. Őszinte szívből kívánok ehhez sok erőt, nagyon jó egészséget!

Szabó József

Beszélgetés Nyíri Antallal

Nyíri Antal 1907-ben született Szentesen. Elemi és középiskoláit szülővárosában végezte. 1926-tól a szegedi egyetem magyar-német szakos hallgatója. Másodévesen a müncheni egyetemen ösztöndíjas, majd 1930–31-ben a bécsi Collegium Hungaricum állami ösztöndíjasa. Kisebber kerülő után 1934-től a csurgói Csokonai Gimnázium tanára. Ekkoriban született a zselicségi Szenna nyelvéről írt dolgozata (A zselicségi Szenna magyar nyelvjárása, 1939.), melyről Balassa József is elismerően nyilatkozott. 1942-től a kolozsvári gyakorló gimnázium tanára, majd 1944-ben másodállásban tanársegéd Mészöly mellett. A háború végén ismét tanú Kolozsvárot, s kényszerű hazatérése és átmeneti tanári állások után 1947-től a szegedi gyakorló gimnázium és az egyetem óraadó tanára. 1950 őszétől a főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének vezetője, 1952-től docensként a szegedi egyetem tanára. 1955-ben már egyetemi tanár, a Magyar Nyelvészeti Tanszék vezetője. 1977-ben vonul nyugalmába, de mind a mai napig dolgozik. 1989-ben Komplexitás és magyar nyelvtörténet címmel életművének összefoglalásával elnyerte a nyelvtudomány doktora címet.

*

– Kik voltak azok a tanárok és egyéniségek, akik nagy hatással voltak a Professzor Úrra, kiket említene elsősorban?

– Őszintén megmondom, én mindjárt kikötöttem Mészöly mellett; Mészölynél kötöttem ki, de hogy hogyan és mint, azt nem tudom. Fölvettem minden kollégiumát, az összes kollégiuma be van írva az indexembe, és kollokváltam is nála mindenből, amiből csak tudtam. Rám nagy hatással volt már egyéniségénél fogva is, azután óriási tudásánál fogva. Mészöly Gedeonnak olyan hatalmas tudása volt – a magyar nyelvemlékekből meg a nyelvjárásokból –, hogy ahhoz hasonlót nemigen tudok mondani. Tudta pontosan, hogy mit honnan vegyen. Azt mondta, hogy a nyelvtörténésznek mindent ismernie kell, és rengeteget kell olvasnia. Nem volt beszűkült a nyelvészeti szemlélete, hanem a népet és a tájat együtt látta, és együtt is dolgozta föl; a nép- és a tájismeret műveiben összefonódik. Ezért van az, hogy munkáiban nemcsak nyelvészet van, hanem néprajz is, meg irodalom is.

– Hogyan vizsgáztatott Mészöly Gedeon? Milyen volt egy Mészöly-vizsga?

– Tulajdonképpen párbeszéd volt az a diák és a tanár között. Előadásában is mindig épített a hallgatókra, kérdéseket tett föl, és válaszolhattunk. Egyébként bele is kotyogtunk mindig, de ki is hozta belőlünk a feleletet, úgyhogy mondani kellett; nem haragudott érte, sőt: örült neki. Előadásában egy-egy dolgot fejtett ki részletesebben. Mészöly előadásai tulajdonképpen Szinnyeinek a cáfolatát jelentették, a

lényeges dolgokban legalábbis vitakozott vele. Hogy Mészöly nem jutott „magasabb polcokra”, ebben része van annak, hogy Mészöly és Szinyei ellentétben álltak egymással. A konkrét szakmai állásfoglalások alapján kifejlődött bennük egy meglehetősen kemény antipátia. Pais is ellentétben állt Mészölyvel, ezek általában véleményellentétek voltak: tudományos szemléletükben és eredményeikben is szemben álltak. Erre vezethető vissza, hogy a pesti és a szegedi nyelvtörténeti iskola ellentétben állt egymással. Ugyanígy állt a helyzet Bárczi Géza és Mészöly közt is: mint embert tisztelték, de mint nyelvészt nem sokra becsülték egymást.

A másik egyéniség, aki nagy hatással volt rám az egyetemen, Dézsi Lajos volt. Dézsi a régi magyar irodalomnak volt kitűnő ismerője és előadója, így két helyről kaptam én a múlt iránti érdeklődést: egyfelől Mészölytől, másfelől Dézsitől. Hallatlan memóriája volt Dézsi Lajosnak. Úgyhogy azt mondotta Mészöly róla – miután már az betöltötte a hatvanadik évét –, hogy Dézsi még képes lenne néhány nyelvet megtanulni.

– *Egyébként sok nyelven tudott?*

– Inkább azt mondom, hogy nem, mert például olyan magyaros akcentussal ejtette ki a német idézeteket, hogy mi azon mosolyogtunk. Persze nem „olyan” mosoly volt ez, mert tudtuk, hogy ő tudja, hogy magyarosan ejti ki a német szót.

A harmadik egyéniség azután Horger.

– *Professzor Úr milyennek látja, látta őt? Elég keveset tudunk róla, és ellentmondásos egyéniségnek is tűnik.*

– A magánéletét nem ismerem, csak az egyetemi életét, azt az időt, amíg én egyetemi hallgató voltam. Először is: Mészöly és Horger két egészen ellentétes jellegű tudós volt. Horgernek volt egy egészen szűk területe, a hangtörténet. Amit hangtörténetben mondott, azt meg kellett hallgatni. Vannak megállapításai, amelyek nagyon fontosak. Például a kétnyíltszótagos tendencia Horgernek a felfedezése volt. Azonban nagyon szűk körű volt az ő tudománya, és nagyon behatárolt volt még ott is. A nyelvjárásokról való ismereteit kell még megemlítenem, mert Horger – meg kell adni – kitűnően ismerte a magyar nyelvjárásokat. Máiig is érvényes megállapításai vannak, és föl is használják őket. Sőt, vannak olyan megállapításai, amelyek igazak, de nem tudják, hogy azt Horger mondta. Szűk szemléletű, korlátolt ember volt, és magányos. A magánéletében is volt neki egy pár „gubanca”, mendemondák keringtek róla – például hogy rálőtt a felesége –; de ezek nem lényegesek, legföljebb azt támasztják alá, hogy – mondjuk úgy – magánakvaló ember volt.

– *Horger Antal volt az egyik bírálója Mészöly Gedeon mellett a Professzor Úr doktori értekezésének (A Winkler-kódex hangtana és szótana. Szeged, 1933).*

– Igen; nem is lehetett másképp, ugyanis én voltam az a nyelvész, aki Horgernál soha nem vizsgáztam semmiből, csak a doktori szigorlaton. No, ott találkoztam először és utoljára Horgerral.

– *Mit tudna mesélni a Professzor Úr arról az időszakról, amikor beindult a Nép és Nyelv című folyóirat; úgy látszik a finom polémiákból, mintha Horger és Mészöly valamelyest együtt dolgozott volna. Hogyan volt ez valójában?*

– Mészöly meg Horger között nem volt mélyebb kapcsolat. Mészöly például szerette volna, ha Szegeden a nyelvtörténet mélyebb gyökeret ver, és ezért az volt a programja, hogy földolgoztatja a nyelvemlékeket monográfiászerű művekben tanítványaival. Csak két ilyen feldolgozás készült el, az Inotai Ilonáé és az enyé. Ezzel kapcsolatban Horgerra azt mondta nekem Mészöly, hogy Horgerral nem lehet tudományosan együtt dolgozni. Pontosan ezt mondotta, és az én doktori disszertációmmal ez az együttműködés meg is szűnt.

– *Ez volt a „határkő”?*

– Ekkor veszték össze tulajdonképpen. Ugyanis Horger azt követelte, hogy Mészöly ne foglalkozzon egyáltalán magyar nyelvtörténeti, magyar nyelvészeti kérdésekkel, hanem csak tisztán finnugor nyelvészettel. Mészöly azonban azt mondja: a magyar nyelv finnugor nyelv, tehát akkor, hogyha a magyar nyelv mivoltát, sajátosságait meg akarjuk ismerni, vissza kell mennünk a rokon nyelvekhez; egyúttal azonban a nyelvjárásokhoz és minden írott és íratlan nyelvemlékhez is; íratlan nyelvemlékek a mondák, legendák, népi alkotások stb.

Úgyhogy Horger és Mészöly nem voltak barátok. A nép és nyelv vizsgálatát, tanulmányozását tudatosan Mészöly csinálta, Horgernak eszébe sem jutott az. De Horger szívesen vette, hogy megindították a Népünk és Nyelvünket, melynek a főszerkesztője az a Bibó István volt, akinek a fia azután nagy szerepet játszott '56-ban. Tehát a folyóiratban Horger csak helyet kapott.

Az egyetemen nagy hatással volt még rám Imre Sándor. Ő a pedagógia professzora volt, és a magyar neveléstörténet egyik nagy egyénisége, akit nemigen ismertek. Imre Sándor Apáczai Csere János és Széchenyi vonalán állt – a nemzeti irányt képviselte. Azt mondta, a magyar népnek nagy baja, hogy befelé fordul, és nem ismeri a környező népek életét, nyelvét, sőt még a sajtóját sem igen. A magyar történelem tragédiája itt gyökerezik.

– *Tudom, hogy a Professor Úr nagyra tartja Gombocz Zoltánt. Mennyire ismerte őt?*

– Gombocz Zoltánt ismertem személyesen is, mert ő volt tulajdonképpen az én első fölöttes „hatóságom” az Országos Ösztöndíjtanácsnál. Párdányi Miklós, a közvetlen főnököm vitt el Gombocz Zoltánhoz, és ott tettem le a hivatali fogadalmat. Gombocz akkor engem már ismert, a Winkler-kódex kapcsán. Úgy mondom, ahogyan Mészöly mondta: „Gombocz Zoltánnak az íróasztalán ott volt a te Winkler-kódexed”. Ugyanis az adatok biztossága és a teljesség volt az az alap, amin elindult az én nyelvészeti kutatásom is, és az, hogy Mészöly meg Gombocz nem ellenfelek voltak, hanem egymást megbecsülő tudósok. Nemcsak szakmailag, hanem ember voltukban is ismerték egymást. Mészöly Gedeonnak számos írásbeli megnyilatkozása volt, amelyből kitűnik az, hogy nagyra becsülte Gombocz Zoltánt. És ez viszont is így volt.

– *Ha az ember a Professor Úr munkái olvassa, lépten-nyomon előbukkan Mészöly neve, és rögtön utána a Gomboczé is.*

– Igen, Gombocz Zoltánnak minden munkáját alaposan áttanulmányoztam. Föltétlenül ismerni kell őt, Gomboczot nem ismerni egy magyar nyelvésznek bűn.

– *A szegedi egyetemen Klemm Antal is híre tett szert, Mészölyvel való kapcsolatáról pedig egy-két anekdota is kering; és Klemm az, akinek örökébe lépett tulajdonképpen a Professor Úr. Mű tudna elmondani Klemm Antialról?*

– Amikor Kolozsvárra bejöttek a szovjet csapatok, és nyilvánvalóvá vált, hogy elveszett a háború, akkor Mészöly, aki Pesten lakott, és onnan járt Kolozsvárra, ismét lejött Szegedre előadónak. Persze mikor Mészöly Kolozsvárra került, Klemmet hívták meg Mészölynek a helyére Pécsről. Ugyanakkor Horger is nyugalmába vonult, és Horgernak meg Mészölynek a tanszékét összevonták. Így Klemm lett a magyar és finnugor nyelvésznek a tanára. Szegedet akkor veszteség érte. Klemm tehát – mivel kinevezték – itt Szegeden otthon volt. Mészölynek pedig, mikor Kolozsvárról visszajött, nem volt tanszéke sehol sem. Én viszont, aki a kolozsvári gyakorló gimnázium tanára voltam, visszamentem oda. Ott akartam maradni, folyamodni akartam román állampolgárságért. Azt mondtam, hogy ha lehet, én nem jövök vissza Magyarországra.

– *Mi indította Professor Urat erre a döntésre?*

– Ebben a döntésben Groza politikája segített. Groza tisztességes politikus volt, modern politikusnak számított, aki a magyarokkal jóban akart lenni, és Erdélyben a magyaroknak teljes jogokat biztosítani. 1945-ben Grozának a magyar nyelvű május elseji beszédjét hallgattam; magyar nyelven mondotta. Ez engem arra ösztökélt, hogy ne hagyjam ott Erdélyt. (Egyébként Szabó T. Attilával jóban voltunk addig is meg azután is.) Igen ám, de ebből nem lett semmi. Mikor visszamentem – melleleg észre sem vették a románok, hogy én nyáron Szentesen voltam –, nyomban igazoló bizottság elé állítottak, román, zsidó szempontból meg mindenféle szempontból megvizsgálták, de alkalmasnak találták. Én nem tudom... én azt olyan természetesnek tartottam, hogy az erdélyi románság meg az erdélyi magyarság olyan két nép, amelyik egy földön lakik; nekem voltak román diákjaim a gyakorló gimnáziumban, jól megvoltam velük, éppen úgy, mint a magyar diákokkal.

– *Végül is miért kellett hazatérnie?*

– Aljasság történt velem. Beállított egyszer egy magyar anyanyelvű újságíró a lakásomra, és mivel a családom Szentesen volt, s a három szobában egymagam lézengtem, lakást kívánt tőlem. Mivel ő a román jobboldali politikusoknak volt a szócsöve, és Maniu politikáját képviselte, neki ott igen nagy befolyása volt. Befészkelte magát a lakásomba, és azt kívánta, hogy politizáljak én is, és hogy úgymond „robbantsam” a magyaroknak a szövetségét. Szóval rá akart bírni, hogy szolgáljam a jobboldali román politikát. Erre én nem voltam hajlandó. Ettől kezdve mindennap jött – Tóth Kálmánnak hívták az illetőt –, s azt mondta, adjam én oda neki az egész lakásomat. Ő a bútoraimnak majd szerez a Román Államvasutaktól kocsit. Láttam a helyzetet; akkor már nem akartam ott maradni. Másnap már ott volt a vagon a bútorért, és a stráfkocsi is ott

volt. Mindjárt föl is raktak mindent anélkül, hogy egy krajcárt fizettem volna, és két hét alatt Kolozsvárról hazaérkeztünk Szentésre.

Szóval közben a tanszékvezető Klemm volt, Mészöly pedig úgy gondolkozott, hogy Klemm legyen a finnugor nyelvész, ő pedig majd lesz a magyar nyelvész; tehát a magyar nyelvészeti tanszékre akart kerülni. Egyébként tragikus dolog az, hogy az egyik legnagyobb magyar nyelvész sohasem volt magyar nyelvészeti tanszéken, csak rövid ideig, Kolozsvárt volt neki magyar és finnugor nyelvészeti tanszéke. Ebből látszik Mészöly koncepciója is, tudniillik hogy a finnugor nyelvhasználatát nagyon kell ismerni. Én például vogullal is akartam foglalkozni. Nekem megvannak a vogul népköltési gyűjtemények, még hozzá valamennyi, mert negyedéves koromban én kaptam meg az akadémiai könyvjutalmat, tizenegynéhány művet, köztük a vogul gyűjteményt is, ott van fönn a polcon.

- Gondolom, a jutalom anyagát Mészöly javasolta. Vagy valaki más?

- Valaki más?! Nem, maga Mészöly.

Visszatérve: Klemm és Mészöly nem szívelték egymást, mivel Mészöly a magyar nyelvészeti tanszéken szeretett volna lenni, Klemm meg meg akarta tartani a régi státusát; emiatt aztán az ő viszonyuk igen hivatalos volt.

- Tulajdonképpen Mészöly alá volt rendelve Klemmnek?

- Akkor háború volt, és voltaképpen nem volt ez parafálva, megállapítva. Azt mondták Mészölynek: Menj le, aztán taníts. Mivel itt voltál, megvan a jogod hozzá, hogy szegedi tanár légy. Hogy mi volt a jogi háttere, azt nem tudom. Klemm bencés pap volt, és voltaképpen szerzetes, úgyhogy szerzetesi ruhában ismertem mindig is. Egyébként szóba került az is egy alkalommal, hogy én mint csurgói tanár odakerülök Szegedre Klemm mellé, de én nem fogadtam el.

- Miért?

- Mert nem tetszett, amit Klemm csinált. Klemm Antalnak óriási érdemei vannak a finnugor nyelvészet terén, különösen a mordvin nyelv tanulmányozásában és a finnugor mondattan körében. Azonban hogyha megnézzük Klemmnek a történeti mondattanát, kiderül, hogy az nem magyar történeti mondattan, hiszen mondattani összefüggérendszerrel nem tudott megszerkeszteni.

- Emlékszik-e Professor Úr valamilyen jellemző anekdotára vagy történetre?

- Mészöly mindenből tudott tréfát csinálni, nagy tréfacsináló volt. Egyszer, amikor a mellék-helyiségbe egyszerre értek be, és Mészöly látta Klemm arcán, hogy az nagy gondban van; azt mondja neki: - Mi az, Tóni, tán meg akarsz nőszülni?! Merthogy a szerzetességet ugye fel kellett mondani, és színt kellett vallani. Ebből aztán Mészöly azt a tréfát faragta, hogy Klemm nőszülésre gondol. Klemmnek egyébként gyerekes megnyilvánulásai is voltak, és e konkrét eseten kívül is megesett, hogy bosszantották egymást apró-cseprő dolgokkal.

- Most arra kérem a Professor Urat, meséljen nekünk arról az időszakról, amikor már egyetemi tanárként dolgozott a szegedi egyetemen! Meg tudna-e említeni olyan kollegákat, akikkel szívesen dolgozott együtt, vagy tanítványai közül néhányat?

- Szeretném azzal kezdeni, hogy a szegedi nyelvészeti oktatás és kutatás sikere, ha volt ilyen, az a tanszék együttműködéséből fakadt. Velcsov Mártonnét szeretném itt megemlíteni. Szerintem nem kapta meg azt a kiüntétést, illetve elismerést, amit megérdemelt volna. A párt valami miatt - úgy látszik - nem szerette.

- Professor Urat „szerette a párt”?

- Engem a párt '56-ig megbecsült, de azután is kesztyűs kézzel bántak velem. Ugyanis én '56-ban nem léptem vissza a pártba. Addig az MDP-nek a tagja voltam, eredetileg szocdem párti. '56-ban nem léptem vissza, pedig a pártközpontból itt voltak nálam. Pártonkívüli voltam, de azért mondjuk úgy, hogy akceptáltak. Egy időben tanárképzési rektorhelyettes is voltam 6 évig, és azt mondják, hogy azt jól csináltam.

Visszatérve a tanítványokra: a régebbiekek közül ketten - Végh József Mihály és Pálfalvi Etelka - tehetséges nyelvtörténészek indultak, de az előbbi meghalt, az utóbbi pedig Lengyelországban hirdeti a magyar nyelvet és kultúrát. Szabó József a dialektológiának lett neves kutatója. Meg kell említenem Forgács Tamást is, aki a kiváló nyelvtudós Velcsov Mártonnénak a tanítványa, és a nyelvtörténet tehetséges művelőjének mutatkozik.

– *Mi a véleménye a Professzor Úrnak a Nyelvtudományi Társaság eddigi munkájáról?*

– Hát a Nyelvtudományi Társaság Szegedi Csoportjának a munkája elég közepes volt, vagy talán még nem is közepes, még akkor is, hogyha én voltam az elnöke. Mivel a szegedi csoportnak nem volt pénze, nem fizetett az előadásokért, így nem volt érdeklődés. Annak pedig, hogy nem volt pénz, az az oka, hogy a TIT-ből engem úgyszólván „kigolyóztak”.

– *Miért?*

– Azért, hogy ne legyek ott. Hogy kinek állt érdekében, én nem tudom, csak azt tudom, hogy a TIT minden más tudományághoz fizetett, a nyelvészethez nem.

– *Hogyan lehet ma jó nyelvész valaki?*

– Nehéz dolog ez; ameddig abban az irányban halad a nyelvtudomány, hogy már a mű címében sincs egyetlenegy magyar szó sem, addig olyan messze lesz a közönségtől, mint Makó Jeruzsálemtől.

– *Professzor Úr ezek szerint nincs megelégedve a mai nyelvészek stílusával, nyelvhasználatával?*

– Úgy van. Elmennek egyesek egészen az érthetlenségig. Föltétlenül emberközelibb módon kellene írunk, fogalmazunk, föltétlenül, mert ez nem visz sehová sem. Voltaképpen a tudományos igazság egyszerű, és mindig egészen világos, hogyha megfelelő módszerekkel, eljárással feltárják a belső összefüggéseket. Az általános nyelvészet–magyar nyelvészet dilemmához pedig azt tudnám hozzáfűzni, hogy sokan általános nyelvészek lesznek anélkül, hogy egy nyelvnek a nyelvi mivoltát, struktúráját, szerkezetét, grammatikáját ismernék.

– *Van-e olyan, amit tanári tapasztalataiból most itt szeretne elmondani nekünk?*

– Én azt tapasztaltam tanár koromnak a vége felé, hogy az az ifjúság, amelyikkel akkor foglalkoztam, általában véve nagyon lagymatag; nem foglalkozik komolyan a tanulmányai tárgyával, elpazarolja az idejét, nem használja ki az ifjúságát arra, amire kellene, és nem tudják, hogy mit mulasztanak el. Majd életük végén látják, hogy mi minden maradt elvégezetlenül. Nem olvasnak eleget, csak a vizsgára készülnek; a vizsgára készüléskor nem lesz szakember, semmit sem ér. Nem fejlődik ki bennük egy egységes szemlélet, sokszor nincsenek önálló gondolataik, csak majmolják azt, akiben sejtenek valamit.

– *Hogyan foglalná össze Professzor Úr az eddigi munkásságát? Mely műveit emelné ki?*

– Nyelvtörténeti munkásságom főképpen a magyar hang- és alaktörténet legfontosabb kérdéseivel foglalkozik: az ómagyar labiális utótagú kettőshangzók, a szótövek, az igevek és az igeragozás történetével, továbbá eredeti szavaink szófejtéseivel. Igen fontosnak tartom azt az értekezésemet, amelynek címe: Az *-ő/-ű* képzős igevek történetéhez (Néprajz és Nyelvtudomány 1965. 9. köt. 23–32); továbbá azt, amely az inetimologikus *h,j,v* hangok történetének lényegét fejtegeti (pl. az Uralisztikai Tanulmányokban 1983.). Vártam a finnugor nyelvtudomány állásfoglalását annak a közleményemnek az eredményéről is, melynek címe: Über ein finnisch-ugrisches Lokalkassuffix *-m* (Néprajz és Nyelvtudomány 1970. 14. köt. 63–65). A kihaló szentesi víziélet néprajzi és népnyelvi maradványai című tanulmányomnak, mely 1948-ban jelent meg, nagy sikere volt, különösen néprajzi körökben, de a nyelvészek nemigen vették tudomásul, Hajdú Péter azonban felfigyelt rá. Ezáltal ismertük meg egymást. Van egy tanulmányom a tűzgerjesztés magyar nyelvi kifejezéseiről (A tűzgerjesztés magyar nyelvi kifejezéseinek történetéből, Nyelv és Irodalom, 1955. 1. köt. 73–85). Én ezt tartom az egyik leglényegesebb munkámnak, de nemcsak én, hanem Mészöly is ezt tartotta az én szófejtéseim közül kiemelkedőnek; a *szén* szó eredetének a megfejtését. Ott amit én magyar és finnugor nyelvészeti szempontból megállapítottam, arra azt írta Mészöly a könyvének a lapja szélire: „Teljesen meggyőző”. Nemigen lehetett hallani Mészölytől ilyesmit. Hogyha az életem még addig nyúlna, egyszer napvilágot látna egy cikk, amelyben továbbmegyek a *törlejt* szó eredetével kapcsolatban. Csak nem érek rá, mert most más foglalkoztat. Megjelenően van a Müncheneri Kódex magyar–latin szótára. Most már megvan a szerződés is, és ha aláírom, mint ahogy aláírom, akkor megkezdődik a nyomás, és kiadásra is kerül '92-ben.

– *Professzor Úr, érezte hátrányát annak, hogy a szegedi iskola, illetve Mészöly képviselője?*

- Voltaképpen nem. Persze volt olyan cikkem, amelyik hét évig nyugodott a Magyar Nyelv szerkesztőségében, egyszercsak megjelent. A **hárit** szóról írtam (Hárit szavunk és rokonai, Magyar Nyelv 1953. 49. évf. 392–398). Nem valaki miatt nem jelent meg, hanem mert a szerzője „vidéki” volt.

- *Eddigi szakmai életében érte-e nagy méltánytalanság?*

- Nem. Hacsak arra nem gondolok, hogy a **szén** szóról írt, már említett munkámat voltaképpen ellopták tőlem. A magyar szókincs finnugor elemei a **szén** szó eredetéről szóló részben ezt írja: *Nyíri + m.*; holott én állapítottam meg, hogy e szónak mi a finnugor rokonsága, de nemcsak azt, hanem a szó életét a magyar nyelvben, sőt az őskorban is. Egyszer elmondottam én ezt egy finnugor nyelvész barátomnak, hogy ez már régi szokás nálunk. Írtam is egy cikket azután a Nyelvtudományi Közleményekbe, melynek az a címe: *Még egyszer a szén szavunk eredetéről*; ebben megírom az igazságot.

- *Mire a legbüszkébb, Professor Úr?*

- Arra, hogy a legilletékesebbek a Szabács Viadala kérdésében igazat adnak nekem; ugyanis én azt mondom, hogy ha kémiai módszerrel megnézik azt a tintát, amivel írták, akkor ki fog derülni, hogy az a tinta a XIX. században készült.

- *Volt ilyen vizsgálat?*

- Nem tudom, de azt már mondták, hogy sokat segítettem a nyelvtudomány eszközeivel. Ez jó érzés, hogy én a nyelve alapján biztosan tudom, hogy hamisítvány.

- *Professor Úr, mire lehet még jó a nyelvészet? Mit válaszoljunk például egy mérnöknek vagy egy orvosnak, aki épít vagy gyógyít, ha azt kérdezi: – Hát ti, nyelvészek, mit csináltok? Hogy elhiggyék, nem csak ülünk ölbe tett kézzel.*

- Hát először is: a nyelvvel foglalkozni nagyon fontos dolog. Tudományosan elemezni, mivoltát föltárni, történetét megmutatni rendkívül fontos, mert a nyelv az ember egyik legcsodálatosabb alkotása, amely nélkül nem volna ember az ember, és kultúra se volna, egyáltalán semmi. És ezt a nyelvet semmibe veszik, nem tudják, hogy nemcsak a népnek a története van benne abban a nyelvben, hanem az emberi gondolat mérhetetlen fejlődése, csodálatos elágazása is. Szövevényes voltának a feltárásával kitűnik, hogy amit szövevényesnek látunk a nyelvben – zseniálisan egyszerű, és ezt a társadalmak alkották anélkül, hogy összeültek volna tanácskozni, hogy nyelvet alkossanak.

- *Professor Úr! Ha most megfiatalodna hirtelen 30 évvel, és mondjuk most lenne 50 éves, mibe fogna bele?*

- Megírnám a magyar nyelv történetét.

- *Ez lenne a címe?*

- Igen: A magyar nyelv története. Persze mindig alakítani kellene rajta. Mindig akad valami, amire azt mondja az ember: ezt már nem úgy csinálnám. És ez a tudomány így van ám, hogy amit ma megírtam, holnap már lehet, hogy megtagadom. De hogyha megtagadom, tagadjam meg nyíltan, ne sumákoljak, hanem valljam meg, hogy tévedtem. Másképp nem is szabad csinálni, csak így...

H. Tóth Tibor